

Ольга Василенко,

<https://orcid.org/0000-0002-1235-1452>,

кандидатка історичних наук,

директорка Інституту бібліотекознавства,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: vasilenko@nbuv.gov.ua

БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ КОМПЛЕКС В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАУКОВИХ КОМУНІКАЦІЙ: РЕЗУЛЬТАТИ БІБЛІОТЕКОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета статті – дослідити основні аспекти та результати наукового дослідження щодо розвитку бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах трансформації наукових комунікацій. **Методологія статті** ґрунтується на використанні загальнонаукових (аналіз, синтез, узагальнення) та спеціальних (порівняльний, статистичний, компонентний) методах дослідження, принципах комплексності, історизму та об'єктивності, що забезпечило досягнення визначеної цілі. **Наукова новизна** роботи полягає у визначенні теоретичних, методичних і прикладних засад розвитку бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах трансформації наукових комунікацій, узагальненні та розкритті результатів науково-прикладного дослідження Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. **Висновки.** Науково-прикладне дослідження Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського «Бібліотечно-інформаційний комплекс в умовах трансформації наукових комунікацій» було спрямовано на розроблення концептуальних засад стратегічного розвитку наукової бібліотеки в сучасній системі наукових комунікацій; підвищення ефективності бібліотечно-інформаційної діяльності, науково-методичного забезпечення і взаємодії наукових бібліотек в умовах трансформації наукових комунікацій; оптимізацію розбудови і використання бібліотечно-інформаційних ресурсів згідно з рекомендаціями Європейського Союзу з проблем інтелектуальної власності, відповідність кадрового потенціалу бібліотек вимогам суспільства в умовах цифровізації, розвитку бібліотечної науки та практики. Теоретичні, методичні та прикладні розробки реалізовано на базі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та мережі бібліотек наукових установ Національної академії наук України як потужного бібліотечно-інформаційного комплексу, а також використано в роботі провідних наукових бібліотек інших відомств, у курсах навчальних дисциплін галузевих закладів вищої освіти.

Ключові слова: бібліотечна діяльність, наукова комунікація, бібліотечно-інформаційний комплекс, бібліотекознавство, бібліотекознавче дослідження, наукова бібліотека.

Актуальність теми дослідження. Під впливом цифровізації застосування сучасних каналів, засобів та інструментів комунікативної взаємодії в науці інтеграція і диференціація наукової діяльності, дистанційний характер сучасних наукових комунікацій, поширення електронних форм подання результатів наукових досліджень в інформаційному просторі науки і суспільства вимагає підвищення ефективності функціональних, інформаційних, сервісних та організаційних процесів діяльності усього бібліотечно-інформаційного комплексу. У цьому контексті розкриття та популяризація питань стратегічного розвитку, а також пов'язані з ним ресурсно-технологічне, науково-методичне, управлінсько-організаційне забезпечення діяльності великої наукової бібліотеки (як потужного бібліотечно-інформаційного комплексу) в умовах трансформації наукових комунікацій, розроблені у межах бібліотечно-науково-прикладного дослідження, є важливим складником для інноваційного розвитку бібліотечно-професійно-діяльничого середовища та міжбібліотечної взаємодії, а також історії бібліотекознавства та бібліотечної справи.

Аналіз досліджень і публікацій. За останні п'ять років висвітлення питань щодо наукової проблематики та результатів виконання відомчих науково-дослідних робіт, здійснених Інститутом бібліотекознавства (далі – ІБ) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ), в аспекті історичного розвитку провідної бібліотеки країни мали місце у монографіях «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002)» (2019), «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: бібліотекознавство та бібліотечна діяльність в інноваційному процесі розвитку (2002–2020)» (2022). Про наукові дослідження ІБ в контексті підсумків наукової діяльності НБУВ йшлося у працях Л. А. Дубровіної, В. В. Горєвої, Т. Л. Кулаковської. Розгляду теоретичних, методичних і прикладних засад щодо розвитку наукової комунікації професійного бібліотечно-середовища в бібліотекознавчих проєктах НБУВ присвячено статтю О. М. Василенко. Окремі питання у межах конкретних напрямів науково-дослідних розробок ІБ НБУВ висвітлено у публікаціях О. З. Клименко (підготовка наукових видань), О. Л. Сокур, Г. І. Солоіденко (науково-методичні аспекти), О. Г. Яковенко (питання стандартизації). Однак узагальнений аналіз та розгляд результатів творчого доробку інституту у межах науково-дослідної роботи (далі НДР) «Бібліотечно-інформаційний

комплекс в умовах трансформації наукових комунікацій» здійснюється й оприлюднюється у фаховому виданні вперше.

Мета статті – розглянути та проаналізувати основні аспекти та результати наукового дослідження щодо розвитку бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах трансформації наукових комунікацій.

Виклад основного матеріалу. Бібліотекознавчі дослідження – це рушійна сила, що забезпечує системний прогрес бібліотечної справи. Саме завдячуючи науково-прикладним розробкам з упровадження та адаптації інформаційних технологій в бібліотечну діяльність відбулася суттєва трансформація бібліотек та забезпечується подальший інноваційний розвиток. Так, значення наукових досліджень та вагомий внесок науковців НБУВ щодо виконання завдань НДР та практичне впровадження результатів в бібліотеці в контексті розвитку наукової комунікації розкрито у публікації О. М. Василенко [3]. Невпинний поступ цифровізації в суспільстві посилює вплив і на комунікативні процеси у науково-інформаційному середовищі, у розвитку якого визначальне місце належить великим науковим бібліотекам. У цьому зв'язку є важливим забезпечити науковий супровід стратегічно важливих напрямів діяльності сучасного наукового бібліотечно-інформаційного комплексу, складником якого є провідна бібліотека – методичний центр та бібліотечна мережа.

Науково-прикладне дослідження «Бібліотечно-інформаційний комплекс в умовах трансформації наукових комунікацій» здійснювалася відповідно до Постанови Бюро Відділення історії, філософії та права НАН України (від 30.05.2019 р.) і виконувалося протягом 2020–2022 рр. за наукового керівництва О. М. Василенко, канд. іст. наук, директорки ІБ НБУВ. Виконавцями наукового проєкту були співробітники структурних підрозділів НБУВ: ІБ у складі трьох відділів (теорії та історії бібліотечної справи, науково-методичної роботи, наукових видань) та відділів комплексного бібліотечно-обслуговування, міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків, комплектування бібліотечних фондів, іноземного комплектування та міжнародного книгообміну. Метою виконання роботи було розроблення теоретичних засад і науково-методичного інструментарію стратегічного розвитку провідної наукової бібліотеки як бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах зміни наукової комунікації під впливом процесів цифровізації суспільства [1].

Бібліотечно-інформаційний комплекс (далі – БІК) розглядаємо як розгалужену структурно-функціональну бібліотечну систему, якою

забезпечується формування та використання бібліотечно-інформаційного ресурсів, організація та управління злагодженої взаємодії усіх елементів цієї системи в контексті її соціального призначення. Як БІК характеризується велика бібліотека – методичний центр, а також мережа бібліотек, пов'язаних взаємодією у виконанні своїх функцій та загальноуправлінським підпорядкуванням. В системі НАН України таким центром є НБУВ, Національна наукова бібліотека імені В. Стефаніка, мережа бібліотек НАН України.

Досягнення визначеної мети НДР забезпечило виконання низки основних завдань, зокрема:

- дослідження можливостей реалізації нових моделей, видів і форм наукових комунікацій на основі новітніх технологій та телекомунікацій;
- визначення конструктивних напрямів підвищення ефективності наукового журналу в системі професійної комунікації;
- моніторинг та оцінка розвитку бібліотечно-інформаційного комплексу НБУВ та мережі наукових бібліотек НАН України: ефективність комплектування, опрацювання, зберігання бібліотечних фондів, обслуговування користувачів;
- модифікація сервісно-орієнтованої моделі комплексного бібліотечно-інформаційного обслуговування в умовах трансформації наукових комунікацій;
- розроблення основних аспектів політики авторського права в умовах розвитку електронної комунікації;
- структурно-функціональний аналіз організації діяльності й кадрового забезпечення, розвитку когнітивного потенціалу бібліотечних кадрів у напрямі ефективності супроводу сучасної наукової комунікації, підвищення кваліфікації та вдосконалення підготовки кадрів вищої кваліфікації в НБУВ;
- розроблення концепції стратегічного розвитку Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського;
- визначення критеріїв і формування системи показників соціальної ефективності діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу в контексті стратегічних цілей;
- розроблення пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення та підвищення ефективності діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, наукових бібліотек НАН України та інших систем і відомств;

- реалізація комплексу науково-організаційних заходів із поширення та популяризації результатів НДР.

У процесі науково-дослідної роботи було застосовано загальнонаукові й спеціальні бібліотечно-інформаційні методи дослідження. Використано загальнонаукові підходи: соціокомунікативний, системний, інформаційний, історичний, об'єктивний, нормативний; залучено методи структурно-функціонального, соціологічного, термінологічного, документознавчого, статистичного аналізу; застосовувалися методи порівняння та узагальнення, елементи контент-аналізу документів.

Комплексність теми дослідження зумовила залучення значної джерельної бази науково-дослідної роботи, яку становили кілька груп документів: нормативно-правові акти (Закони України, постанови й рішення Уряду України, Національної академії наук України, національні та міжнародні стандарти), що стосуються розвитку науково-освітньої сфери, бібліотечної та інформаційної справи України, питань цифровізації та розвитку електронної комунікації; документи міжнародних організацій стосовно розвитку бібліотечної та інформаційної сфери (ІФЛА, ЮНЕСКО, ВОІВ); наукові публікації українських і зарубіжних спеціалістів, організаційно-управлінські документи (концепції розвитку, стратегічні плани, інноваційні проекти, звіти, положення, інструкції та тощо) провідних вітчизняних і зарубіжних інформаційно-бібліотечних установ, зокрема національних бібліотек Європи, Австралії, Китаю, Туреччини, Близького та Далекого Сходу, Японії.

Виконання завдань, спрямованих на розкриття теми й досягнення визначеної мети, здійснювалося у межах чотирьох основних напрямів: концептуальні засади стратегічного розвитку наукової бібліотеки в сучасній системі наукових комунікацій; підвищення ефективності діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах трансформації наукових комунікацій; ефективність науково-методичного забезпечення та взаємодії наукових бібліотек в умовах розвитку електронної комунікації; бібліотечно-інформаційні дослідження, підготовка та підвищення кваліфікації наукових кадрів як стратегічний напрям розвитку наукової бібліотеки.

Реалізація визначених завдань НДР упродовж періоду виконання дала змогу виконавцям у межах тематичних напрямів зробити відповідні висновки, виробити науково-методичні рішення, отримати важливі практичні результати, підготувати рекомендації для оптимізації роботи бібліотечно-інформаційних установ.

Програмою дослідження було враховано, що загальноцивілізаційні тенденції переходу від відкритого інформаційного суспільства до суспільства знань зумовлюють і водночас стимулюють розроблення й упровадження якісно нової системи стратегічного розвитку бібліотеки, яка має забезпечити її ефективне функціонування як багатомірної соціально-культурної та інформаційно-комунікативної реальності. За такої трансформації діяльності головною функцією бібліотеки стає задоволення інформаційно-знаннєвих потреб суспільства шляхом забезпечення загальної доступності до інтелектуальних ресурсів бібліотек сучасними засобами електронної комунікації. Зважаючи на це, дослідники підтвердили, що складність і різноманітність функцій національного бібліотечно-інформаційного комплексу зумовлюють необхідність системного дослідження бібліотеки як об'єкта управління, вимагають вибору сучасної моделі, напрацювання стратегічних концепцій, планів і програм розвитку, які сприятимуть підвищенню ефективності її діяльності [1].

Комплексний аналіз тенденцій розвитку бібліотечно-інформаційного обслуговування в умовах трансформації соціальних комунікацій зумовив вироблення концептуальної моделі гнучкої бібліотеки як теоретичного орієнтуру розвитку бібліотек в умовах переходу до суспільства знань, в процесі чого відбувається активна трансформація наукової комунікації. Концептуальна модель гнучкої бібліотеки – це відкрита система, складниками якої є елементи: «бібліотечний простір», «бібліотечний сервіс», «кадровий потенціал», «клієнтське середовище», які розглядаються з урахуванням ключових характеристик інформаційного суспільства – мережовості, софтизації, персоналізації, кооперації, «віртуалізації», залучення [6; 7].

За результатами дослідження наукової комунікації професійно-бібліотечного середовища визначено, що в основі сучасної бібліотечної взаємодії лежить безпосередня та опосередкована комунікація, яка є складником фахової діяльності, тобто встановлення результативних і продуктивних інформаційно-комунікаційних зв'язків, результатом яких є формування єдиного національного інформаційного простору й інтеграція його у світовий. Констатовано, що взаємодія бібліотечно-інформаційного комплексу в Україні відбувається в умовах утвердження інформаційного суспільства під впливом глобалізації та інформаційної технологізації; взаємодія НБУВ із закладами вищої освіти розвивається

у таких напрямках, як міжнародне співробітництво, співпраця, партнерство, інтеграція, координація та кооперація; у результаті реалізація провідної місії книгозбірні національного рівня, – збереження культурного надбання – українського народу, надання доступу до соціально-значущої інформації, – позитивно впливає на створення привабливого іміджу головної наукової бібліотеки країни в умовах інформаційного суспільства [12; 21].

Основним напрямом взаємодії бібліотек наукових установ НАН України як БК відомчого рівня у формуванні вітчизняного інтегрованого наукового інформаційного простору визначено участь у розбудові української електронної дослідницької інфраструктури на засадах науково-інноваційної модернізації техніко-технологічного потенціалу. У перспективі пріоритетності набувають удосконалення системи управління, впровадження дієвої системи підвищення кваліфікації фахівців бібліотек наукових установ НАН України, а процес входження до європейського та світового наукового просторів потребує узгодження всіх ключових параметрів із міжнародними стандартами [13; 21].

Важливе місце у системі наукової професійної бібліотечної комунікації відіграє видавничу продукція НБУВ, яка нині є втіленням прикладних і фундаментальних наукових досліджень, слугує першоджерелом професійних знань для широкого загалу спеціалістів бібліотечно-інформаційної сфери й учасників освітнього процесу за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», а також – складником загальнодоступного науково-інформаційного ресурсу на основі засобів електронної комунікації. Підвищення ефективності видавничої діяльності НБУВ ґрунтується на історично вироблених позитивних традиціях (високий науковий рівень підготовки видань; розгалужений науково-допоміжний апарат; якісне художнє оформлення та поліграфія; відповідність оформлення актуальним стандартам; популяризація та книгообмін; партнерська взаємодія; розширення видавничого репертуару тощо) в умовах трансформації наукової комунікації спрямовано у таких аспектах: публікація у традиційному й електронному вигляді (доступ на вебсайті НБУВ); відповідність тематики видань актуальним потребам наукових напрямів; обов'язкове використання DOI (для наукових публікацій) та ORCID; індексація фахових періодичних видань у наукових базах даних; вирішальна роль у системі наукових комунікацій; першоджерело освітнього процесу за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»; наявність окремої е-сторінки у кожного фахового

періодичного видання; відкритість е-архіву фахового періодичного видання; формування інституційного репозитарію НБУВ; втілення прикладних наукових досліджень НБУВ; відображення актуальних напрямів розвитку сучасного гуманітарного знання у контексті становлення в Україні суспільства знань, відкритої науки й академічної доброчесності [12]. Водночас організаційно-управлінська стратегія видавничої діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в контексті розвитку цифровізації суспільства має передбачати комплекс заходів із модернізації та оновлення поліграфічного парку, залучення професійного програмно-технологічного забезпечення організації та представлення видавничої продукції. Також обґрунтованим є впровадження в практику видавничої діяльності українських фахових наукових журналів статейно-орієнтованої моделі періодичного видання ahead-of-print на основі принципу ASAP (As Soon As Publishable).

Дослідження стратегічних планів і концепцій розвитку національних бібліотек різних країн світу, насамперед Європи, зокрема Великобританії, Німеччини, Франції, Польщі, Італії, Норвегії, Естонії та інших, а також США виявили загальну тенденцію ґрунтуватися на підходах, вироблених Міжнародною федерацією бібліотечних асоціацій та установ. Важливим орієнтиром для формування бібліотечної політики в країні й визначення бібліотечної еталонної моделі є заклик ІФЛА до урядів країн продовжувати підтримувати програми, стратегії, партнерство й обмін інформацією, котрі просувають цифрову грамотність; захищати вільний доступ до інформації, інвестувати в програми з медійної та інформаційної грамотності, які відповідають сучасним потребам у бібліотеках і закладах освіти (як складника ширшої ініціативи з досягнення цілі «Освіта» Порядку денного ООН до 2030 р.), а також підтримувати дослідження, спрямовані на впровадження бібліотечних інновацій, пов'язаних із цифровізацією суспільства й розвитком телекомунікації. У бібліотечній справі України відчутною перешкодою для планомірного розвитку вітчизняних бібліотек на сучасному етапі є відсутність виваженої державної бібліотечної політики, її недостатня скоординованість між відомствами, хронічне недофінансування програм інноваційного розвитку бібліотек, що негативно позначається на стані інформатизації бібліотек, створенні консолідованих національних ресурсів, активної участі України в міжнародних бібліотечних проєктах. Передовий зарубіжний досвід є важливим для України, яка лише виходить на міжнародний рівень і за

підтримки світового співтовариства та реалізації стратегічних цілей здатна посісти гідне місце в європейському науково-інформаційному та культурно-освітньому просторі [2].

В умовах активного розвитку цифровізації соціально-економічних процесів у суспільстві визначення та популяризація соціальної ефективності й привабливості бібліотек є важливим і актуальним. Задля цього потрібно завершити реформування бібліотечної статистики на державному рівні, що сприятиме впровадженню сучасних наукових підходів у практику бібліотек, а також подальшому розвитку теоретико-методологічних і практичних засад розвитку бібліотечної статистики. Водночас перед вітчизняною бібліотечною статистикою як сферою науково-практичної діяльності постає низка завдань, необхідних для її подальшого розвитку, зокрема: поширення сучасних підходів і методів щодо дослідження соціальної ефективності роботи бібліотек як суб'єктів інформаційно-комунікаційної діяльності; подальший розвиток науково-методичного забезпечення відповідно до положень національних стандартів, гармонізованих з міжнародними стандартами (ДСТУ ISO 2789:2016; ДСТУ ISO 11620:2016) щодо визначення соціальної ефективності діяльності бібліотек; перегляд номенклатури показників, уніфікація форм постійного державного статистичного спостереження для наукових бібліотек у контексті розвитку електронних бібліотечних ресурсів і послуг на основі електронної комунікації; організація подальших наукових розробок з вивчення соціальної ефективності основних напрямів бібліотечної діяльності на основі електронної та телекомунікації, методичне забезпечення аналітико-статистичних досліджень у бібліотеках [4]. Оцінювання ефективності науково-методичної діяльності національного БІК здійснюється на основі впровадження різних методик і методологічних підходів, головним серед яких визначено ресурсний підхід. Встановлено, що базовими для розроблення комплексної методики оцінювання ефективності науково-методичної діяльності є кількісні й відносні показники, які характеризуватимуть роботу БІК в цілому [5; 10]. Виконавцями НДР доведено, що визначені підходи, методи, принципи, критерії та показники для оцінювання ефективності науково-методичної роботи національного БІК доцільно використовувати для розроблення індивідуальних моделей та методик щодо оцінювання ефективності діяльності бібліотек – методичних центрів з урахуванням їхнього статусу, функцій, завдань, цілей та функціональних змін бібліотеки в умовах цифровізації [5; 17; 22; 23].

У процесі дослідження особливостей нормативної бази Європейського Союзу щодо збереження та використання творів культурної спадщини для бібліотек та архівів з'ясовано підходи для імплементації положень Директиви про авторське право і суміжні права на єдиному цифровому ринку (Директива DSM) щодо захисту й доступу до суспільного надбання в цих установах. Визначено, що Директивою DSM (ст. 14) встановлено регламент щодо доступу й повторного використання документів – об'єктів суспільного надбання, проте вона не гарантує права користувачів на вільне використання будь-яких матеріалів, отриманих у результаті точного відтворення творів або інших об'єктів, що охороняються, оскільки її дія поширюється тільки на твори образотворчого мистецтва. Такий підхід вимагає, щоб ці твори були виведені із статусу суспільного надбання і не охоронялися авторським правом. Реалізація цих правил не дозволяє сектору GLAM встановлювати додаткові режими прав на відтворення колекцій суспільного надбання, але не обмежує отримання установами доходів за рахунок комерційного використання [18].

Під час проведення дослідження щодо підвищення ефективності діяльності НБУВ як бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах трансформації наукових комунікацій було проаналізовано нові форми й методи (впроваджені та прогнозовані) практичної діяльності наукової бібліотеки за основними напрямками [14–16; 19; 20; 24–26], у результаті чого визначено:

- ✓ за сучасних умов розвитку НБУВ як провідного бібліотечно-інформаційного комплексу значно зміцнилася роль електронної комунікації, яка є одним з основних елементів у системи «користувач – бібліотека», що позначилося на бібліотечних процесах комплектування, опрацювання, зберігання бібліотечних фондів, обслуговування користувачів інформаційними ресурсами, значною мірою сприяло оптимізації та підвищенню ефективності процесів у професійно-діяльній середовищі;

- ✓ подальшому вдосконаленню організації роботи НБУВ та інших бібліотек наукових установ НАН України щодо формування та збереження бібліотечних фондів сприятимуть використання нових національних стандартів і розроблення організаційно-методичних документів, реконструкція матеріально-технічної бази, техніко-технологічне оновлення комп'ютерного забезпечення, розрахованого на використання електронної комунікації в корпоративній мережі, модернізація систем контролю мікроклімату, кондиціонування повітря, охоронної, протипожежної безпеки,

оцифрування бібліотечних фондів, насамперед цінних і рідкісних видань, формування відповідних професійних компетенцій співробітників бібліотек;

- ✓ упровадження організаційно-технологічних рішень на базі загальнобібліотечної автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи, використання соціальних мереж, упровадження нових форм і методів бібліотечної роботи забезпечили якісно новий рівень, оптимізували технологію обслуговування віддалених користувачів, сприяли ефективному використанню електронних ресурсів у процесі задоволення їхніх інформаційних запитів, створили умови для оперативного інформування, популяризації фондів бібліотеки, що є наслідком прийняття ефективних та успішних управлінських рішень щодо модернізації бібліотечно-інформаційного обслуговування;

- ✓ пріоритетним напрямом комплексного бібліотечного обслуговування є розвиток клієнт-орієнтованих е-сервісів. До останніх належить упроваджена в межах НДР послуга на основі електронної комунікації – електронна бібліотечна книжкова виставка, ефективність якої доведено в процесі бібліотечного маркетингового дослідження, проведеного у віртуальному середовищі та спрямованого на вивчення фактору особистої зацікавленості віддалених користувачів у розширенні спектра виставок. Упроваджений е-сервіс дає змогу: оперативно реагувати на зміни в наукових і дослідницьких пріоритетах споживачів інформації, коригувати шляхи оптимізації дистанційного сервісу, визначати ефективність наявних і необхідність упровадження нових форм дистанційного виставкового бібліотечно-інформаційного сервісу на основі програмно-технологічного забезпечення в системі наукових комунікацій;

- ✓ взагалі соціокультурна діяльність в умовах цифровізації потребує оновлення комунікативної моделі в контексті поглиблення електронної комунікації, що значно розширить можливості активного спілкування з користувачами, підвищить ефективність поширення знань, інформації про наукові досягнення, вироблення нових та адаптації традиційних форм роботи у електронному середовищі, зокрема соціальних мережах. Наразі ж інтернет-активність НБУВ у напрямі соціокультурної діяльності сприяє збільшенню контингенту користувачів, підвищує рівень інформативності суспільства про проведення заходів в бібліотеці та її роботу в цілому та інше, що позитивно впливає на імідж бібліотеки;

- ✓ визначення стратегічних цілей системного розвитку НБУВ ґрунтувалося на її статусі як установи, котра поєднує функції національного

БІК із завданнями академічної науки. Реалізація такої стратегії можлива шляхом підвищення ефективності наукових досліджень, упровадження нових форм їхньої організації, збільшення обсягів фінансування наукових проєктів, активного використання можливостей участі в міжнародних наукових програмах і грантах. НБУВ сьогодні відповідає завданням організації розвитку національного науково-інформаційного простору, має значний напрацьований інформаційний потенціал, найбільші в Україні за обсягом інформаційні ресурси, досвід їхнього ефективного розвитку, потужний кадровий потенціал задля досягнення стратегічних цілей, виконання основних функцій реалізації іноваційних проєктів [14].

✓ з упровадженням нових форм (чи елементів) е-комунікацій у професійно-діяльничому середовищі відбувається оновлення нормативно-методичного забезпечення бібліотечно-інформаційної діяльності НБУВ шляхом оперативного розроблення та модернізації організаційно-управлінських та інструктивних документів, підготовка методичних посібників;

✓ інформаційний супровід проведення бібліотекознавчих досліджень та практичної діяльності НБУВ здійснюється переважно у формах електронної комунікації з бібліотечного вебпорталу, на сторінках НБУВ та ІБ у соціальних інтернет-мережах зокрема здійснюється інформування про науково-організаційні заходи (конференції, семінари, студії, лекції тощо), публікація електронних книжкових виставок (тематичних, нових надходжень), вільний доступ до сервісу електронної методичної служби, у складі якої бази даних «Бібліотекознавча література», «Нормативно-правові документи», архів електронних виставок, е-довідка. Важливим складником наукової комунікації для спеціалістів бібліотечно-інформаційної сфери є доступ на вебсайті електронної бібліотеки НБУВ до електронної форми фахових періодичних і продовжуваних видань (Бібліотечний вісник, Наукові праці Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського, електронних книг та оцифрованих документів бібліотекознавчої тематики) [3].

Сучасні умови прискорення трансформацій бібліотечно-інформаційної сфери, зумовлені поширенням новітніх інформаційних технологій, зокрема мобільних та імерсивних, появою нових соціальних практик, як пов'язаних із ускладненням системи наукової комунікації, так і спричинених пандемією та військовими діями, визначають тенденцію до формування новітнього дизайну бібліотечного фаху як ієрархії актуальних

саме для бібліотекаря компетентностей. Виконавцями НДР визначено такі рівні компетентностей: традиційні й нетрадиційні; загальні, спеціальні й особисті; техніко-технологічні навички (комп'ютерні й ІТ-компетентності); здатність до організації та збереження бібліотечних колекцій, управління ними та їх презентації; управлінські навички (менеджмент і лідерство управління, тайм-менеджмент); етичні навички і здатність до змін і подальшого навчання. Інтенсифікація участі наукової бібліотеки в системі наукової комунікації зумовила ускладнення дизайну компетентностей бібліотечного фаху. Потреба у підготовці спеціаліста БІК вимагає оптимізації освітнього процесу шляхом упровадження відповідних навчальних методик і практик (дидактичні форми в інтерактивному й проблемному навчанні; робота в малих групах, ігрові технології; кейс-метод та інші). В цілому це сприятиме підготовці фахівців сучасного рівня відповідно до державних стандартів вищої освіти за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» [8].

Організаційним підґрунтям збереження наступності, відтворення та розвитку наукового потенціалу НБУВ, яка є провідним осередком підготовки кадрів вищої кваліфікації за бібліотечним фахом в Україні, сприяє функціонування в установі аспірантури й спеціалізованих вчених рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій (за період 2002–2019 рр. ступінь кандидата наук отримали 87 науковців, 13 захистили дисертаційні дослідження на здобуття наукового ступеня доктора наук; утворилися відомі наукові школи О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіної, Г. І. Ковальчук, В. М. Горового). Відповідно до Статуту НБУВ, організація системи безперервної освіти бібліотечних і науково-інформаційних фахівців, підготовка кадрів вищої кваліфікації через аспірантуру й докторантуру є одним із ключових завдань установи. Виконавцями висвітлено основні підходи до організації навчання на третьому освітньо-науковому рівні вищої освіти в НБУВ, які були підґрунтям розроблення освітньо-наукової програми (ОНП) [9]. Характерною рисою ОНП, що базується на новітніх досягненнях науки й техніки, а також враховує особливості підготовки фахівців з питань інформаційної, бібліотечної та архівної справи, є її зміст: націленість на підготовку фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи, здатних розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та / або дослідницько-інноваційної діяльності в інформаційній сфері, що передбачає глибоке переосмислення наявних і створення нових цілісних знань та / або

професійної практики; спрямованість на оволодіння аспірантами загальнонаукових компетентностей та універсальних навичок дослідника, необхідних для розв'язання задач і практичних проблем у процесі їхньої професійної діяльності або навчання. Унікальність Програми «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» полягає у здатності здобувачів вирішувати складні задачі з пошуку, опрацювання, упорядкування та надання інформації, організації та управління знаннями в пошукових системах різних документно-інформаційних інституцій [9].

Збереженню та якісному розвитку кадрового потенціалу бібліотечно-інформаційних працівників НБУВ сприяє організація системи підвищення кваліфікації (щорічно в НБУВ організується в середньому близько 50 заходів), – напрями, тематичний зміст якої визначалися загальними тенденціями розвитку цифровізації бібліотечної справи в Україні, інтегрованістю наукової бібліотеки в різні процеси наукової комунікації, надзвичайними умовами військового стану й пандемії. У межах підвищення кваліфікації увага приділялася питанням упровадження в бібліотечну практику комп'ютерних та інтернет-технологій та розвитку електронної науки, посилення суспільної ваги національних бібліотек, організації бібліотечної діяльності зарубіжних бібліотек, дотримання в діяльності бібліотек права інтелектуальної власності [11].

Виконавцями НДР підтверджено, що налагоджену систему підвищення кваліфікації БІК слід розглядати в контексті організації середовища продукування та ефективного використання фахових знань у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи, яке пов'язане з функціональними завданнями установи як наукового осередку [3; 9]. НБУВ є потужним науковим БІК, що проводить комплексні дослідження з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, джерелознавства, документознавства, архівознавства, біографістики, кодикології та кодикографії, історії книжкової культури, інформатики, соціальних комунікацій, збереження, консервації та реставрації документів; методології, методики й організації створення національної бібліографії України, повних бібліографій документів національних меншин України; формування та збереження національного бібліотечного фонду України; удосконалення бібліотечно-бібліографічної класифікації, каталогізації; розвитку комп'ютерних технологій інформаційно-бібліотечної діяльності¹.

¹ Науково-дослідна діяльність НБУВ. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського* : офіційний вебпортал. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/126#>.

За результатами дослідження виконавцями НДР науковим бібліотекам, органам бібліотечного управління, закладам вищої освіти запропоновано низку рекомендацій, основний акцент в яких зроблено на адаптацію бібліотечних процесів і функцій до вимог розвитку цифровізації в суспільстві, насамперед розширення меж електронної комунікації в науково-бібліотечному середовищі, розроблення та забезпечення реалізації стратегічних концепцій бібліотечного розвитку в контексті прогресивного досвіду провідних бібліотек світу, рекомендацій ІФЛА, результатів бібліотекознавчих досліджень тощо.

Публікаційним результатом виконання завдань наукового проекту протягом трьох років були 279 наукових статей в українських та іноземних періодичних і продовжуваних виданнях, наукових збірниках (із них 7 статей у виданнях, які індексуються у міжнародних наукометричних базах даних Scopus та / або WoS). Підготовлено 18 наукових видань, а саме: *Наукові праці* НБУВ, вип. 62, 66; *монографії*: «Імплементация міжнародних стандартів у діяльність наукових бібліотек (з досвіду НБУВ)» (Т. М. Коваль, Л. Туровська та ін.); «Взаємодія бібліотек НАН України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору: нормативно-методичний аспект» (О. Л. Сокур, О. З. Клименко); *науково-методичні видання*: збірник «Підвищення ефективності діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах цифровізації»; «Положення про фонд основного зберігання Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (О. Г. Яковенко, О. М. Василенко, Т. М. Коваль та ін.); «Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України в ... році: Інформаційно-аналітичний огляд», вип. 25, 26, 27 (Г. І. Солоіденко, Т. Л. Кулаковська та ін.); науково-допоміжні *бібліографічні покажчики*: «Зарубіжні періодичні видання у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та бібліотек наукових установ НАН України» (два випуски: надходження 2019–2020; 2020–2021 рр.); «Обмінний фонд Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у ... році» (три випуски); тематичні *анотовані покажчики*: «Взаємодія в українській бібліотечній науці і практиці (1926–2021)» (укл. О. Л. Сокур); «Стандарти з бібліотечної справи і суміжних галузей (чинні станом на 1.01.2022)» (І. В. Соколова); *навчальні видання*: «Підготовка дослідницької пропозиції та презентація результатів наукових досліджень: Підручник для підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти» (В. В. Добровольська у співавторстві), «Бібліотекознавство та бібліотечна

діяльність в інформаційному суспільстві: Програма та робоча навчальна програма» (О. М. Василенко) та ін. Підготовлено й представлено на вебпорталі НБУВ інформаційно-аналітичні дайджести (електронний інформаційний ресурс, представлений на порталі НБУВ): «Актуальні проблеми інтелектуальної власності в інформаційній сфері» (24 випуски); «Кібербезпека в інформаційному суспільстві» (16 випусків підготовлено у співпраці з Науково-дослідним інститутом інформатики і права НАПрН України; виконавці Л. А. Литвинова, З. О. Пономаренко) [1, додатки А, Б]. У контексті науково-видавничої діяльності та розвитку наукового періодичного видання в оновленому форматі підготовлено й передано до друку 14 номерів науково-практичного журналу «Бібліотечний вісник».

З метою вдосконалення та оптимізації діяльності НБУВ в умовах поширення електронної комунікації та активної розбудови інтелектуальних ресурсів розроблено й модернізовано низку інструктивно-методичних документів, які регламентують роботу підрозділів, централізовані та внутрішньовіддільські процеси в НБУВ. Теоретичні й практичні результати НДР було апробовано й оприлюднено на 70 міжнародних наукових та всеукраїнських науково-практичних конференціях, науково-методичних семінарах та інших фахових форумах в Україні та зарубіжних країнах, виконавцями за три роки було виголошено 217 доповідей [1, додаток В].

Упродовж здійснення досліджень за темою НДР виконавцями було організовано чотири міжнародні наукові конференції на базі НБУВ, у межах яких Інститутом бібліотекознавства проведено низку науково-організаційних заходів, а саме:

✓ «Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації» (6–8 жовтня 2020 р.): секція «Сучасні виклики та завдання бібліотек в умовах цифровізації» (наукові керівники: Л. Дубровіна, О. Василенко; учений секретар О. Клименко);

✓ «Бібліотека. Наука. Комунікація: Від управління ресурсами – до управління знаннями» (Київ, 5–7 жовтня 2021 р.): секція «Бібліотечно-інформаційний комплекс: управління в умовах трансформації наукових комунікацій» (наукові керівники О. Василенко, Т. Гранчак; учений секретар О. Клименко); круглий стіл «Книга на перехрестях спілкування» (науковий керівник Т. Гранчак; учений секретар Н. Білінець);

✓ «Бібліотека. Наука. Комунікація: Інноваційні трансформації ресурсів і послуг» (4–6 жовтня 2022 р.): секції «Бібліотечно-інформаційний комплекс:

Сучасні пріоритети організації та управління» (науковий керівник О. Василенко; учений секретар О. Клименко; модератор О. Сокур).

Також Інститутом бібліотекознавства НБУВ на базі НБУВ і Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого було організовано й проведено Шості бібліотекознавчі студії «Бібліотекознавство України: історія, методологія, наукові проєкти» (2020); Сьомі бібліотекознавчі студії «Розвиток бібліотечно-інформаційного комплексу в контексті сучасних досліджень» (2021), Восьмі бібліотекознавчі студії «Бібліотечна наука, освіта і практика в умовах цифровізації комунікацій» (2022).

Популяризація наукових видань НБУВ, зокрема й підготовлених Інститутом бібліотекознавства, здійснювалася в НБУВ у межах спільного проєкту НБУВ та УБА «Книжковий Арсенал у твоїй бібліотеці» (23–24 червня 2021 р.). Слід зазначити, що заходи у період 2020–2022 рр., організовані ІБ НБУВ, відбувалися в основному у змішаному режимі: онлайн та офлайн, що сприяло залученню широкого загалу бібліотечних спеціалістів України та зарубіжних країн.

На базі НБУВ і наукових бібліотек різних систем і відомств виконавцями НДР проведено низку науково-методичних семінарів, науково-інформаційних заходів, які з огляду на умови, пов'язані з пандемією та воєнним станом, переважно відбулися у форматі електронної комунікації.

Результати досліджень поширювалися і в процесі викладання курсів навчальних дисциплін у закладах вищої освіти, зокрема: «Бібліотекознавчі та документознавчі дослідження», «Підготовка дослідницького проєкту та презентація результатів наукових досліджень», «Цифрова культурна спадщина» (Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв); «Вступ до фаху (інформаційна, бібліотечна та архівна справа)», «Академічне письмо і засоби інтелектуального доступу до інформації», «Інформаційно-комунікативні технології науково-педагогічної діяльності» (Київського національного університету культури і мистецтв) та інших.

Здійснений аналіз публікацій виконавців наукового проєкту «Бібліотечно-інформаційний комплекс в умовах трансформації наукових комунікацій» засвідчив конкретні теоретичні й прикладні результати, висвітлені у низці наукових публікацій. За даними, орієнтованими на основний аспект наукової публікації, визначено, що теоретичним питанням присвячено близько 4 % від загальної кількості статей; науково-методичним розробкам – 28 %; аналітико-статистичному розгляду різних

напрямів бібліотечно-інформаційної діяльності – 6 %; історичним розвідкам у сфері бібліотечної справи та бібліотекознавства – 22 %; прикладним аспектам (впровадження власних новацій, висвітлення прогресивного досвіду інших бібліотек, можливості його поширення та адаптації в бібліотечно-професійному середовищі) – 32 %, інформаційно-аналітичним матеріалам (розгляд нормативних, законодавчих, методичних та інших організаційно-управлінських документів) – 8 %.

Науково-прикладну результативність комплексного дослідження підтверджено актами впровадження, які надали Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. Сухомлинського, Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Національна наукова медична бібліотека України.

Висновки. Науковий проєкт «Бібліотечно-інформаційний комплекс в умовах трансформації наукових комунікацій», виконаний Інститутом бібліотекознавства у межах наукової діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, є завершеним науково-прикладним дослідженням, результати якого упроваджені та реалізуються в практичній діяльності наукових бібліотек, навчальних курсах спеціальних дисциплін закладів фахової освіти.

Наукова новизна й практична значущість результатів науково-дослідної роботи полягає в комплексному вивченні проблематики, виробленні теоретичних, методичних і прикладних рішень щодо стратегічного розвитку провідної наукової бібліотеки як бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах трансформації наукових комунікацій, зокрема: вироблення концептуальної моделі гнучкої бібліотеки як відкритої системи, елементи якої розглядаються з урахуванням ключових характеристик інформаційного суспільства; розроблення схематичної моделі науково-комунікаційних зв'язків наукової бібліотеки з позицій реалізації бібліотекою комунікаційної функції у дослідницькому процесі; модифікація сервісно-орієнтованої моделі комплексного бібліотечно-інформаційного обслуговування в умовах трансформації наукових комунікацій; розроблення індикаторів соціальної ефективності в системі показників бібліотечної статистики та методики їх визначення на основі інтегрального підходу щодо характеристики використання бібліотечно-інформаційних ресурсів і надання послуг у системі електронної комунікації; розроблення рекомендацій щодо реалізації нових моделей, видів і форм наукових комунікацій на основі новітніх технологій та телекомунікації у контексті аналізу функціонування

бібліотечно-інформаційного сервісу, адаптованого до потреб інформаційного суспільства і Бібліотеки 4.0; розроблення низки науково-методичних рекомендацій та організаційно-управлінських документів, спрямованих на впровадження нових е-послуг, модернізаційний розвиток Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, наукових бібліотек системи Національної академії наук України.

Список бібліографічних посилань

1. Бібліотечно-інформаційний комплекс в умовах трансформації наукових комунікацій : Звіт про наукову роботу / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського / О. Василенко, Т. Гранчак, Т. Коваль [та ін.]. Київ, 20 [4]. 249 с.
2. Василенко О. М. Бібліотечно-інформаційні комплекси: дослідження основних напрямів стратегічного розвитку. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації* : матеріали Міжнар. наук. конф. (6–8 жовт. 2020 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2020. С. 12–16. URL: http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/202011_artilces_field_dopmat_files/tezi_nbuv_2020_2.pdf
3. Василенко О. М. Проблеми наукової комунікації професійного середовища у бібліотекознавчих проєктах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 3. С. 22–38. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2021.03.022>
4. Василенко О. М. Сучасні підходи до визначення показників соціальної ефективності основних напрямів діяльності бібліотек. *Підвищення ефективності діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах цифровізації* : наук.-метод. зб. / наук. ред.: О. Г. Яковенко; відп. ред. О. М. Василенко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2022. С. 7–16.
5. Горєва В., Кулаковська Т. Аналіз ефективності діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як наукової установи: нормативно-правовий та науково-організаційний аспекти. *Бібліотеки національних академій наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку* / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, МААН, Совет дир. науч. б-к и информ. центров; редкол.: А. Онищенко (пред.) [и др.]. Киев, 2020. Вып. 18. С. 21–51.
6. Гранчак Т. Концептуальна модель гнучкої бібліотеки. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. № 6. С. 10–23.
7. Гранчак Т. Наукова бібліотека в процесах сучасної наукової комунікації. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2022. Вип. 66 Бібліотеки в сучасній системі наукових комунікацій. С. 18–33.
8. Гранчак Т. Ю. Професійні компетентності фахівців бібліотечно-інформаційного комплексу в контексті розвитку системи наукових комунікацій. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг:*

матеріали Міжнар. наук. конф. (4–6 жовт. 2022 р.). Київ, 2022. С. 28–30. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004349>

9. Добровольська В. В. Підготовка фахівців зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. *Підвищення ефективності діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах цифровізації* : наук.-метод. зб. / наук. ред.: О. Г. Яковенко; відп. ред. О. М. Василенко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2022. С. 32–38.

10. Дубровіна Л. А. Національні бібліотеки Національної академії наук України в процесі агеестації наукових установ: аспект оцінювання публікаційної активності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 2. С. 69–73.

11. Іванова М. В., Білінець Н. Г. Підвищення кваліфікації в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського в умовах цифровізації. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації*: матеріали Міжнар. наук. конф. (6–8 жовт. 2020 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2020. 734 с. С. 42–46. URL: http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/202011_articles_field_dopmat_files/tezi_nbuv_2020_2.pdf

12. Клименко О. Актуальні тренди науково-видавничої діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг*: матеріали Міжнар. наук. конф. (4–6 жовт. 2022 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2022. С. 50–53. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004349>

13. Клименко О., Сокур О. Взаємодія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського із закладами освіти, науковими установами, бібліотеками, професійними організаціями: зміст, тенденції і перспективи. *Бібліотечний вісник*. 2022. № 1. С. 41–53.

14. Коваль Т. М., Кулаковська Т. Л. Напрями та пріоритети стратегічного розвитку національного наукового бібліотечно-інформаційного комплексу. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації*: матеріали Міжнар. наук. конф. (6–8 жовт. 2020 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2020. С. 53–57. URL: http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/202011_articles_field_dopmat_files/tezi_nbuv_2020_2.pdf

15. Коваль Т. М., Лопата О. М. Перспективи розвитку національних книгозбірень в епоху цифрового суспільства (за матеріалами визначальних документів UNESCO, IFLA, AALL, ALA, LIBER, WSIS). *Бібліотечний вісник*. 2021. № 2. С. 3–16.

16. Коваль Т. М., Туровська Л. О. Електронні засоби наукових комунікацій в контексті дистанційного бібліотечного сервісу. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2021. Вип. 62. С. 84–99.

17. Кулаковська Т. Науково-методична діяльність національного бібліотечно-інформаційного комплексу: оцінювання ефективності, принципи, критерії, показники. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського «Бібліотеки в сучасній системі наукових комунікацій»* / редкол.: Н. Кунанець (голов. ред.), В. Горювий, В. Струнгар [та ін.]; відп. за вип. О. Клименко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2022. Вип. 66. С. 74–87.

18. Литвинова Л. А., Пономаренко З. О. Збереження культурної спадщини бібліотеками, музеями, архівами – реалізація Директиви ЄС про авторське право на єдиному цифровому ринку. *Королєнківські читання 2022. «Бібліотеки, архіви, музеї в умовах війни»* : матеріали XXV Всеукр. дистанц. наук.-практ. конф. (Харків, 26–27 жовт. 2022). URL: https://padlet.com/nmr_hdnb/korolenkivskichytannia2022/wish/2353777905

19. Пестрецова Л. А., Шульга І. О., Клочок Т. І. Особливості формування фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського періодичними виданнями у 2013–2021 рр. *Бібліотечний вісник*. 2022. № 3. С. 40–55.

20. Рудицька Л. П. Сервіси для створення віртуальних виставок як засіб популяризації бібліотек. *Підвищення ефективності діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах цифровізації* : наук.-метод. зб. / наук. ред.: О. Г. Яковенко; відп. ред. О. М. Василенко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2022. С. 99–106.

21. Сокур О. Л., Клименко О. З. Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотечної мережі Національної академії наук України в системі наукових комунікацій : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; відп. ред. Г. І. Солоїденко. Київ: НАН України; НБУВ, 2022. 300 с.

22. Солоїденко Г. І. Науково-методична діяльність у дослідженнях фахівців та інструктивно-методичних виданнях Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського «Бібліотеки в сучасній системі наукових комунікацій»*. Київ, 2022. Вип. 66. С. 102–116.

23. Солоїденко Г., Кулаковська Т. Оцінювання ефективності науково-методичної діяльності національного бібліотечно-інформаційного комплексу: специфіка, критерії, показники, досвід (методичні матеріали). *Підвищення ефективності діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах цифровізації* : наук.-метод. зб. / наук. ред.: О. Г. Яковенко; відп. ред. О. М. Василенко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2022. С. 175–190.

24. Туровська Л. О. Сервіс-орієнтована модель обслуговування користувачів у системі бібліотечних наукових комунікацій. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2020. № 4. С. 2–4.

25. Яковенко О. Г., Сарнавська С. О. Фонд основного зберігання Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: сучасний стан і перспективи. *Підвищення ефективності діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах цифровізації* : наук.-метод. зб. / наук. ред.: О. Г. Яковенко; відп. ред. О. М. Василенко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2022. С. 115–121.

26. Яковенко О., Соколова І. Бібліотечно-інформаційні ресурси: управління й збереження в контексті національних стандартів (на прикладі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського). *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2021. Вип. 62. С. 214–228.

References

1. Vasylenko, O., Hranchak T., & Koval, T. [et al.]. (2022). Bibliotechno-informatsiynyi kompleks v umovakh transformatsii naukovykh komunikatsii: Zvit pro naukovu robotu [Library and information complex in the conditions of transformation of scientific communications: Report on scientific work]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

2. Vasylenko, O. M. (2020, October 6-8). Bibliotechno-informatsiyni kompleksi: doslidzhennia osnovnykh napriamiv stratezhichnoho rozvytku. [Library and information complexes: research on the main directions of strategic development]. In *Library. Science. Communication. Development of library and information potential in conditions of digitization. Proceedings of the International Scientific Conference* (pp. 12-16), V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. Kyiv, Ukraine. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/202011_articles_field_dopmat_files/tezi_nbuv_2020_2.pdf [In Ukrainian].

3. Vasylenko, O. M. (2021) Problemy naukovoї komunikatsii profesiinoho seredovyscha u bibliotekoznavchykh proiektakh Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Problems of scientific communication of the professional environment in library science projects of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine]. *Biblioteknyi Visnyk*, 3, 22-38. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2021.03.022>. [In Ukrainian].

4. Vasylenko, O. M. (2022). Suchasni pidkhody do vyznachennia pokaznykiv sotsialnoi efektyvnosti osnovnykh napriamiv diialnosti bibliotek [Modern approaches to determining social efficiency indicators of the main areas of library activity]. In *Pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti bibliotechno-informatsiynoho kompleksu v umovakh tsyfrovizatsii: nauk.-metod. zb.* [Increasing the effectiveness of the library and information complex in conditions of digitization : science and method. coll.]. (pp. 7-16). [In Ukrainian].

5. Horieva, V., & Kulakovska, T. (2022). Analiz efektyvnosti diialnosti Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho yak naukovoї ustanovy: normatyvno-pravovyi ta naukovo-orhanizatsiyni aspekty [Analysis of the effectiveness of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine as a scientific institution: regulatory and scientific organizational aspects.]. *Biblioteki natsionalnykh akademii nauk: problemy funkcionirovania, tendentsii razvitiia*, 18, 21-51. [In Ukrainian].

6. Hranchak, T. (2020). Kontseptualna model hnuchkoi biblioteki [Conceptual model of a flexible library]. *Ukrainian Journal of Library Science and Information Sciences*, 6, 10-23. [In Ukrainian].

7. Hranchak, T. (2022). Naukova biblioteka v protsesakh suchasnoi naukovoї komunikatsii [Scientific library in the processes of modern scientific communication]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 66, 18-33. [In Ukrainian].

8. Hranchak, T. Yu. (2022, October 4-6). Profesiini kompetentnosti fakhivtsiv bibliotechno-informatsiynoho kompleksu v konteksti rozvytku systemy naukovykh komunikatsii [Professional competences of specialists of the library and information complex in the context of the development of the system of scientific communications]. In *Library. Science. Communication. Innovative transformations of resources and services. Proceedings of the International Scientific Conference* (pp. 28-30), V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. Kyiv, Ukraine. [Retrieved from <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004349> In Ukrainian].

9. Dobrovol'ska, V. V. (2022). Pidhotovka fakhivtsiv zi spetsialnosti 029 «Informatsiina, bibliotechna ta arkhivna sprava» u Natsionalnii bibliotetsi Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. In *Pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti bibliotechno-informatsiynoho kompleksu v umovakh tsyfrovizatsii: nauk.-metod. zb.* [Increasing the effectiveness of the library and information complex in conditions of digitization : science and method. coll.]. (pp. 32-38). [In Ukrainian].

10. Dubrovina, L. A. (2019). Natsionalni biblioteki Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy v protsesi atestatsii naukovykh ustanov: aspekt otsiniuvannia publikatsiinoї aktyvnosti [National libraries of the National Academy of Sciences of Ukraine in the process of attestation of scientific institutions: the aspect of evaluating publication activity]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*, 2, 69-73. [In Ukrainian].

11. Ivanova, M. V., & Bilinets, N. H. (2020, October 6-8). Pidvyshchennia kvalifikatsii v Natsionalnii bibliotetsi Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho v umovakh tsyfrovizatsii [Improving qualifications in the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine in conditions of digitization]. In *Library. Science. Communication. Development of library and information potential in conditions of digitization. Proceedings of the International Scientific Conference* (pp. 42-46), V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. Kyiv, Ukraine. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/202011_articles_field_dopmat_files/tezi_nbuv_2020_2.pdf [In Ukrainian].

12. Klymenko, O. (2022, October 4-6). Aktualni trendy naukovo-vydavnychoї diialnosti bibliotechno-informatsiynoho kompleksu [Current trends in scientific and publishing activities of the library and information complex]. In *Library. Science. Communication. Innovative transformations of resources and services. Proceedings of the International Scientific Conference* (pp. 50-53), V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. Kyiv, Ukraine. Retrieved from <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004349> [In Ukrainian].

13. Klymenko, O., & Sokur, O. (2022). Vzaiemodiia Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho iz zakladamy osvity, naukovymy ustanovamy, bibliotekamy, profesiinymy orhanizatsiiamy: zmist, tendentsii i perspektyvy [Interaction of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine with educational institutions, scientific institutions, libraries, professional organizations: content, trends and perspectives]. *Bibliotechnyi Visnyk*, 1, 41-53. [In Ukrainian].

14. Koval, T. M., & Kulakovska, T. L. (2020, October 6-8). Napriamy ta priorityety stratehichnoho rozvytku natsionalnoho naukovoho bibliotechno-informatsiinoho kompleksu [Directions and priorities of strategic development of the national scientific library and information complex]. In *Library. Science. Communication. Development of library and information potential in conditions of digitization. Proceedings of the International Scientific Conference* (pp. 53-57), V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. Kyiv, Ukraine. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/202011_articles_field_dopmat_files/tezi_nbuv_2020_2.pdf [In Ukrainian].

15. Koval, T. M., & Lopata O. M. (2021). Perspektyvy rozvytku natsionalnykh knyhozbiren v epokhu tsyfrovoho suspilstva (za materialamy vyznachalnykh dokumentiv UNESCO, IFLA, AALL, ALA, LIBER, WSIS) [Prospects for the development of national book collections in the era of digital society (based on the materials of defining documents of UNESCO, IFLA, AALL, ALA, LIBER, WSIS)]. *Bibliotechnyi Visnyk*, 2, 3-16. [In Ukrainian].

16. Koval, T. M., & Turovska, L. O. (2021). Elektronni zasoby naukovykh komunikatsii v konteksti dystantsiinoho bibliotechno-informatsiinoho kompleksu [Electronic means of scientific communications in context remote library service]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 62, 84-99. [In Ukrainian].

17. Kulakovska, T. (2022). Naukovo-metodychna diialnist natsionalnoho bibliotechno-informatsiinoho kompleksu: otsiniuvannia efektyvnosti, pryntsyipy, kryterii, pokaznyky [Scientific and methodological activity of the national library and information complex: evaluation of effectiveness, principles, criteria, indicators]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 66, 74-87. [In Ukrainian].

18. Lytvynova, L. A., & Ponomarenko, Z. O. (2022, October 26-27). Zberezhennia kulturnoi spadshchyny bibliotekamy, muzeiamy, arkhivamy - realizatsiia Dyrektyvy YES pro avtorske pravo na yedynomu tsyfrovomu rynku. [About Cultural heritage preservation by libraries, museums, archives - implementation of the EU Copyright Directive on the single digital market]. In *Korolenkivski chytannia 2022. "Biblioteki, arkhivy, muzei v umovakh viiny"* [Royal readings 2022. "Libraries, archives, museums in conditions of war"]. *Proseeding of the XXV All-Ukrainian remote Scientific and Practical Conference*. Kharkiv, Ukraine. Retrieved from https://padlet.com/nmr_hdnb/korolenkivskichytannia2022/wish/2353777905 [In Ukrainian].

19. Pestretsova, L. A., Shulha, I. O., & Klochok, T. I. (2022). Osoblyvosti formuvannia fondu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho periodychnymy vydanniamy u 2013-2021 rr. [Peculiarities of the formation of the fund of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine by periodicals in 2013-2021]. *Bibliotechnyi Visnyk*, 3, 40-55. [In Ukrainian].

20. Rudytska, L. P. (2022). Servisy dlia stvorennia virtualnykh vystavok yak zasib populiaryzatsii bibliotek [Services for creating virtual exhibitions as a means of popularizing libraries]. In *Pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti bibliotechno-informatsiinoho kompleksu v umovakh tsyfrovizatsii: nauk.-metod. zb.* [Increasing the effectiveness of the library and information complex in conditions of digitization : science and method. coll.]. (pp. 99-106). [In Ukrainian].

21. Sokur, O. L., & Klymenko, O. Z. (2022). Informatsiino-komunikatsiina diialnist bibliotechnoi merezhi Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy v systemi naukovykh komunikatsii: monohrafiia. [Information and communication activity of the library network of the National Academy of Sciences of Ukraine in the system of scientific communications: monograph]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

22. Soloidenko, H. I. (2022). Naukovo-metodychna diialnist u doslidzhenniakh fakhivtsiv ta instruktyvno-metodychnykh vydanniakh Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Scientific and methodical activity in the research of specialists and instructional and methodical publications of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 66, 102-116. [In Ukrainian].

23. Soloidenko, H., & Kulakovska, T. (2022). Otsiniuvannia efektyvnosti naukovo-metodychnoi diialnosti natsionalnoho bibliotechno-informatsiinoho kompleksu: spetsyfika, kryterii, pokaznyky, dosvid (metodychni materialy) [Evaluation of the effectiveness of the scientific and methodological activities of the national library and information complex: specifics, criteria, indicators, experience]. In *Pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti bibliotechno-informatsiinoho kompleksu v umovakh tsyfrovizatsii: nauk.-metod. zb.* [Increasing the effectiveness of the library and information complex in conditions of digitization : science and method. coll.]. (pp. 175-190). [In Ukrainian].

24. Turovska, L. O. (2020). Servis-oriientovana model obsluhovuvannia korystuvachiv u systemi bibliotechnykh naukovykh komunikatsii [Service-oriented model of user service in the system of library scientific communications]. *Bibliotechnyi forum: istoriia, teoriya i praktyka*, 4, 2-4. [In Ukrainian].

25. Yakovenko, O. H., & Sarnavska S. O. (2022). Fond osnovnoho zberihannia Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: suchasnyi stan i perspektyvy [The main storage fund of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine: current state and prospects]. In *Pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti bibliotechno-informatsiinoho kompleksu v umovakh tsyfrovizatsii: nauk.-metod. zb.* [Increasing the effectiveness of the library and information complex in conditions of digitization : science and method. coll.]. (pp. 115-121). [In Ukrainian].

26. Yakovenko, O., & Sokolova, I. (2021). Bibliotechno-informatsiini resursy: upravlinnia i zberezhennia v konteksti natsionalnykh standartiv (na prykladi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho) [Library and information resources: management and preservation in the context of national standards (on the example of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine)]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 62, 214-228. [In Ukrainian].

Olga Vasylenko,

<https://orcid.org/0000-0002-1235-1452>,

Candidate of Historical Sciences,

Director of the Institute of Library Science,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Holosiivskiy Avenu, 3, Kyiv, 03039, Ukraine

e-mail: vasilenko@nbuv.gov.ua

LIBRARY AND INFORMATION COMPLEX IN THE CONTEXT OF TRANSFORMATION OF SCIENTIFIC COMMUNICATIONS: RESULTS OF LIBRARY SCIENCE RESEARCH

The purpose of the article is to explore the main aspects and results of scientific research on the development of the library and information complex in the context of transformation of scientific communications. The **methodology** of the article is based on the application of general scientific (analysis, synthesis, generalization) and special (comparative, statistical, component) research methods, as well as principles of comprehensiveness, historicism, and objectivity, which ensured the achievement of the defined goal. **The scientific novelty** of the paper lies in the determining the theoretical, methodological, and applied foundations of the development of the library and information complex amidst the transformation of scientific communications, and in the generalization and revelation of the results of the scientific and applied research of the Institute of Library Science at V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine.

Conclusions. The scientific and applied research conducted by the Institute of Library Science at V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, titled "The library and information complex in the context of transformation of scientific communications", aimed to develop conceptual foundations for the strategic development of scientific libraries within the contemporary system of scientific communications; increasing the efficiency of library and information activities, scientific and methodological support, and interaction of scientific libraries in the conditions of the transformation of scientific communications; optimizing the development and use of library and information resources in accordance with the recommendations of the European Union on intellectual property issues, ensuring the compliance of the personnel potential of libraries with the requirements of society in the conditions of digitalization, and the development of library science and practice. Theoretical, methodological, and applied developments were implemented at V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine and within the network of libraries of the scientific institutions of the National Academy of Sciences of Ukraine, forming a powerful library and information complex. They were also utilized in the operations of leading scientific libraries of other departmental affiliation, as well as in the courses of educational disciplines of sector-specific higher education institutions.

Keywords: library activity; scientific communication; library and information complex; library science; library science research; scientific library.

Стаття надійшла до редакції 6.11.2023 р.